

Van boomchirurg

Hoe zijn ze 30 jaar geleden in het vak terechtgekomen en wat is er sindsdien veranderd? Frans van Vugt-Schmitz interviewde tijdens het 30-jarig jubileum van KPB-ISA zeven collega's die de ontwikkeling van het bomenvak van dichtbij meemaakten. De foto's zijn gemaakt tijdens de veteranenklim.

TEKST: FRANS VAN VUGT-SCHMITZ,
TARZAN BOOMSPECIALISTEN

Jan Vaes

De Belg Jan Vaes begon in **1986** samen met klasgenoot Sim Van Erwegen aan de avondschool tuinonderhoud. Met hem ontstond een samenwerkingsverband. Later wilde Jan het zelf leren. Hij volgde in Eindhoven samen met Frans Baltussen de cursus boomverzorging en aansluitend de Vebo-cursus bij het IPC Arnhem, waar hij onder andere les kreeg van Leen Hoogstad, Wim Kruijk en Jitze Kopinga. Handzagen werden toen niet in de boom gebruikt. Alles werd met een motorkettingzaag gedaan. De zware tophandles liepen de hele dag te draaien. Er werd geklommen met 8-strengs gevlochten lijnen, waarin roestvrijstalen ogen werden ingesplitst, met 3-strengs geslagen prussics. En er werd zeilyachting-touw toegepast. In 1994 ging François Duchenne naar de VS, waar hij kennismaakte met nieuwe technieken. Amerikaanse boomverzorgers werden naar België gehaald om deze technieken te introduceren. Destijds was Nederland terughoudender om deze technieken over te nemen, vooral ook omdat de arbodienst dit tegenhield. Geïnspireerd op de opleiding van het IPC is samen met Arthur De Haeck en Koen Pans een gelijkwaardige opleiding opgestart. Vanaf toen liepen de Belgen voorop in hun klimtechnieken en staan ze nog altijd mee op de kaart van de boomverzorging in Europa.

'Gehoorbescherming? Nooit van gehoord'



Foto Wolter Kok

Eric Mercx

Eric werkte in 1980 bij een dierenpark waar niemand met groene kennis was. Hij begon een hoveniersopleiding. Op de opleiding en bij het hoveniersbedrijf waar hij in **1983** begon, keek men maar tot twee meter hoogte. Eric voelde de behoefte 'om ook hoger te werken!' Met een brandweergordel met een kort lijntje kon je je vastzetten. Je liet takstompen staan als laddertje om verder op te kronen. 'Gehoorbescherming? Nooit van gehoord', aldus Eric. 'Terwijl een motorkettingzaag verschrikkelijk trilt. 's Avonds had je koppijn, maar je wist niet eens waar dat van kwam.

Begin jaren '90 gaat Eric werken bij de Landschapsstichting, waar ook boomklimmers in dienst zijn.. De ontwikkeling van de klimlijnen noemt Eric spectaculair, maar toch klimt hij nog steeds dubbel-loop. 'Materialen werden steeds beter. De eerste gordel zonder schouderbanden. Wat een openbaring!' Inmiddels heeft hij een eigen hoveniers- en boomverzorgingsbedrijf. Het werk is nu leuker. 'Toen wist je eigenlijk niet wat je deed! Je was helemaal niet bezig met gevaarlijke takken'. In 1993 werd het Burgerlijk Wetboek aangepast en veranderde het werk van esthetische snoei naar het voorkomen van aansprakelijkheid.

tot boomverzorger



'Het klimmen ging als een koalabeertje en veelal los.'

Wim Kruijk

Wim heeft in 1976 een tijdje in Canada in het ziekenhuis gelegen naast een tree surgeon. De verhalen van deze man brachten hem ertoe dit ook te willen gaan doen. In Nederland was toen nog geen echte opleiding voor boomchirurg, zoals dat toen heette.

In 1977 ging hij naar Merrist Wood om er een opleiding in arboriculture te doen, gericht op 'tree surgery'. Hij woonde een jaar in bij John en Jean Miller, waar het eten niet te vreten was. De opleiding was voltijds één jaar. De lessen gingen over boombiologie, klimtechnieken, machineonderhoud, etc. Ondanks al deze kennis twijfelde niemand aan de boomchirurgiepraktijken. 'Verdieping komt pas als je terugkijkt!' In 1978 ging Wim aan de slag bij Beuker, die voor de gemeente Amsterdam de bomen snoeide. Na een half jaar was hij al voorman. Hij ging met een busje en drie man de parken af om de bomen te snoeien. 'Eigenlijk deed je maar wat!' Ook was je met snoeien meer afhankelijk van waar je bij kon met de toenmalige klimtechnieken, waarmee je niet buiten in de kroon kwam. Alle wonden en wondjes werden uitgefreesd. Na drie jaar begon Wim voor zichzelf, omdat hij de organisatie van het werk zelf wilde doen. 'De boom heeft tegenwoordig meer status gekregen. Deze kan zichzelf wel redden en heeft ons niet zo hard nodig. Alleen doordat wij de bomen als solitair en in rijtjes solitair op de verkeerde groeiplaatsen zetten, gaan er dingen mis die wij dan ook voor de bomen moeten oplossen. Bomen zijn geëvolueerd om in groepen te groeien. Bovendien komt vanzelf de juiste boom op de juiste plek. Haal je ze uit hun "natuurlijke omgeving", dan hebben ze ook meer verzorging nodig.'

'Verdieping komt pas als je terugkijkt!'

Frans Baltussen

Na de Middelbare Bosbouwschool begon Frans in 1978 via BTL-vestiging Roermond bij de ploeg boomchirurgen. Zijn opleiding bestond uit drie dagen instructie: daarna moest hij gewoon aan de slag. In het begin werd er strak langs de stam gesnoeid. 'Gewoon, omdat het zo hoorde!' De klimtechnieken bestonden uit een brandweergordel (een brede riem om je middel) met één kort lijntje om je vast te zetten. Het klimmen ging als een koalabeertje en veelal los. Bij elke zijtak die je tegenkwam moest je jezelf loskoppelen, wat vaak doodeng was. Vooral wanneer je weer terug naar beneden klom.

Teruggekomen van een lange reis door Noord- en Midden Amerika hoorde Frans dat boomchirurgie niet meer bestond; het was boomverzorging geworden. Tot zijn grote genoegen, want het urenlang op schouderhoogte uitfrezen van boomwonden met een zware kettingzaag was onaangenaam. In 1980 begon hij voor zichzelf met wat hij leuk vond, namelijk bomen snoeien.

Na een paar jaar kwam hij via de toen net opgerichte KPB in contact met Henk van Scherpenzeel, Frans van Jaarsveld, Wim Kruijk en Mark Hoogenboom. Dat veroorzaakte een verdieping in zijn boomverzorgingskennis. Als freelancer deed hij een vracht aan ervaring op die bij zijn eigen bedrijf goed van pas kwam. Door het werken met klimlijnen werd het snoeien van bomen een genoegen, want je kon snoeien met behoud van model.

De nieuwere klimtechnieken met lange lijnen en dubbel-loop geven veel meer mogelijkheden om de boom aan de buitenkant te snoeien.

Frans werkt nog steeds graag met de handzaag en gaat het liefst met de ladder omhoog, zodat hij rustig contact kan maken met de boom om te zien wat er gesnoeid moet worden. Hij zet zich in vanuit het belang van de boom. Dat betekent soms dat klanten niet altijd krijgen wat ze willen. 'Klanten zijn de afgelopen jaren niet veel veranderd. Twintig jaar geleden werd er ook al geklaagd over lichtgebrek door de boom.'

Boomchirurg: opleiding niet vereist, maar geen hoogtevrees is wel een voordeel



Foto Frans Baltussen

Gerrit Jan van Prooijen

Hij vervulde zijn vervangende dienstplicht van 1986 tot **1988** als beheerder van een heempark. Toen zijn dienstplicht erop zat moest hij op zoek naar werk. 'Destijds, in de jaren tachtig was er grote werkloosheid. Als je een brief stuurde was je een van de 250 sollicitanten en kreeg je niet eens een uitnodiging.' Bij het IPC zochten ze een 'assistent'-instructeur die van alles voor de opleidingen opzichter/uitvoerder en de vervolgcursus boomverzorging regelde, behalve het lesgeven zelf. Gerrit Jan werd hiervoor uitgenodigd en aangenomen. Hij bleek goed te zijn in het op papier zetten van de informatie die tijdens de lessen gegeven werd, wat hij onder andere voor Jitze Kopinga en Evert Ros deed.

De lessen in begeleidingssnoei van bomen waren toen al ongeveer hetzelfde als nu. Er werd vaak fors ingegrepen bij bomen met een snoeiachterstand die dit, zoals uit praktijkervaringen bleek, op goede groeiplaatsen wel konden hebben. 'De inzichten van Claus Mattheck hebben veel veranderd; soms ten goede maar soms is het er voor de boom ook niet beter op geworden. Wat beter is geworden, is dat men niet elke boom waar een gat in zit of een zwam op groeit meteen omhakt.' Anderzijds werden mensen ook wel banger gemaakt voor bomen doordat ze met de inzichten van Mattheck veel meer gebreken leerden herkennen. Voor het nader onderzoek leverden zijn inzichten meer handvatten om de veiligheid van de boom te kunnen beoordelen. De opleiding 'vervolgcursus boomverzorging', die tot 1994 alleen in Schaarsbergen gegeven werd, bracht goede boomverzorgers voort. Met de veranderingen in het onderwijs werd deze cursus na 1994 niet langer meer gesubsidieerd en mochten de AOC's zelf boomverzorgingscertificaten aanbieden. Voor de boomverzorgingsbedrijven was het onduidelijk wat iemand met het certificaat 'Uitvoeren boomverzorging' wel of niet kon. Van de ene school kon het een vakman zijn, van de andere iemand die een beetje aan het vak 'gesnuffeld' had. In 2000 kwam met de invoering van het centraal afgenomen ETW-examen en de ETW-opleidingstrajecten de oude vervolgcursus boomverzorging inhoudelijk weer grotendeels terug.

Als je een brief stuurde was je één van de 250 sollicitanten en kreeg je niet eens een uitnodiging.

Hans Brand

In **1975** zat Hans op de Middelbare Tuinbouwschool. Hij wilde eigenlijk verder studeren, maar als hij ging werken hoefde hij niet in dienst. In die tijd was er zoveel werkloosheid dat er via de radio vacatures werden omgeroepen. Eén vacature sprak hem wel aan: 'Boomchirurg, opleiding niet vereist, maar geen hoogtevrees is wel een voordeel.' Hij werd aangenomen bij de Nationale Bomenbank, waar hij in het veld en uit het boek 'Bomen laten leven' van J'orn Copijn het vak leerde. Het werk bestond uit het verwijderen van zwaar dood hout en inkorten van een tak of opkronen. En veel wonden uittrezen. 'Alles wat ook maar op een holte leek gingen we met een soort 020 tophandle, onze blote handen en een schraper of een beitel, te lijf. Als zekering werkten we met een brandweergordel met een kort lijntje. We klommen met een ladder van wel 12 meter. We snoeiden ook ruimte in de kroon. Niet alleen voor de boom, maar ook als werkruimte voor onszelf.'

Rond 1982 werkte hij voor het eerst met boomrooiers. Deze hadden klimsporen, een noviteit. Later leerde hij met lange lijnen klimmen. Sisaltouw, waarin je een paalsteek legde met een wat langer los uiteinde. Deze lijnen werden enorm hard en stijf. 'Wij klommen nooit in de regen, want van water zwol het touw helemaal op. Bij regen gingen we wonden uittrezen of wortels vrijgraven. Als we dan in een wortel een rot plekje tegenkwamen, werd dit uitgefreesd tot op het kernhout. Ik heb wel meegemaakt dat wij een heel wortelstelsel hadden vrijgegraven. Mijn collega was onder de wortels van de boom gekropen om de verrotting weg te frezen. Met ventilatoren moesten we de benzinedampen van de kettingzaag uit het gat blazen.

De machines waren vroeger veel gevaarlijker. De eerste motorkettingzagen hadden bijvoorbeeld geen kettingrem. Toen die er wel op zat, haalden wij die er in het begin vanaf, omdat we het lastig vonden. Om boomwonden uit te kunnen frezen knipten we de dieptestellers weg. Vooral het dak van de freeswond was erg gevaarlijk. We gingen een beetje schuin voor het werk staan, want de zaag stuiterde soms uit de wond. Particuliere klanten noemen ons nog steeds boomchirurgen, waaruit eigenlijk al blijkt dat men nog steeds niet weet wat ons werk nu eigenlijk inhoudt.'

Particuliere klanten noemen ons nog steeds boomchirurgen, waaruit eigenlijk al blijkt dat men nog steeds niet weet wat ons werk nu eigenlijk inhoudt.



Peter Veen

Peter kwam in 1982 tijdens de grote werkloosheid op straat te staan. Hij werkte in de metaal. Hij ontmoette Hans Brand, die bij hem in de buurt woonde en het klikte meteen. Hans bood hem werk aan als boomverzorger, ook al had hij verder geen vooropleiding of specifieke bomenkennis. 'In het begin moesten we creatief zijn. Wij klommen met geslagen lijnen en maakten veel klimmaterialen zelf. De werkdruk was vroeger lager. De laatste drie jaar gaat het werk gewoon nooit snel en goedkoop genoeg. Wij moesten veel met de hand takken en hout verslepen, want kraantjes waren veel te duur. Dit was een grote lichamelijke belasting. Wat ik echt mee wil geven is dat de takkenversnipperaars tegenwoordig veel meer beveiligingen hebben, maar dat dit volgens mij het werk niet veiliger maakt. En al helemaal niet ergonomischer. Die oude takkenversnipperaars hadden een invoer van 60 cm diep, dus je legde de takken erop en ze werden zo naar binnen getrokken, terwijl je gewoon weg kon lopen voor de volgende lading. Tegenwoordig moet je je in de meest onmogelijke standen draaien om de takken in de enorme invoertrechters te duwen. Doordat het zo veel dieper is gemaakt blijven takken vaker steken en haalt men de raarste en meest onveilige toeren uit om ze toch die machine in te krijgen.'

Wat ik echt mee wil geven is dat de takkenversnipperaars tegenwoordig veel meer beveiligingen hebben, maar dat dit volgens mij het werk niet veiliger maakt.



Foto Frans Ballussen

Kweken van dé stadsboom?

Kan het kweken van de meest ideale stadsboom versneld worden door het vermeerderingsmateriaal te winnen onder bomen die zich in de stad bewezen hebben en daar ook staan?

Het vermogen van bomen om zich aan te passen aan veranderende groeiomstandigheden heeft te maken met genetische eigenschappen van de soort en de breedheid van de variatie daarin. Hoe breder hoe beter. De natuurlijke evolutie naar een beter aangepaste boom betekent een opeenvolging van vele generaties met natuurlijke selectie in deze breedheid wanneer de groeiomstandigheden zoals het klimaat veranderen. Dit is in de stad nooit gebeurd. Mensen hebben in de loop der eeuwen bomen van buiten de steden binnen gehaald. In de boomsoortenkeuze is daarbij weinig aandacht besteed aan aspecten die een boom ook onder bedenkelijke omstandigheden nog goed doen presteren. Soorten of selecties die niet voldeden maakten plaats voor andere. En daarmee was de kous af. Ook is er veel gebruikgemaakt van klonaal vermeerderd materiaal. En dat evolueert niet meer. Het is dan ook weinig aannemelijk dat selectie in de genetische pool van stadsbomen betere perspectieven biedt dan een selectie in het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort, waar de variatie in de genetische diversiteit breder zal zijn. Het is zinvol om bij een toekomstige selectie meer te letten op de aangepastheid aan stadsomstandigheden en de te verwachten veranderingen daarin. Het werken met bomen blijft per slot een zaak van vooruitzien.

Boombioloog Jitze Kopinga van Alterra, Wageningen UR, geeft in elk nummer van Bomen antwoord op een boombiologische vraag. Heb je een vraag? Of wil je reageren op het antwoord van Jitze? Mail je vraag of reactie dan aan de redactie: vakblad@kpb-isa.nl